

maalet. I Avgust Maaned 1849 opdagede Kaptajn Kellett med Skibene „Herald“ og „Plover“ først Heraldbanken (paa 7 Favne Vand) og nogle Dage derefter, den 17de Avgust, den høje Heraldso. Under en Landgang her saa han imod Vest i en Afstand af 60 eng. Mile, et højt og vidtstrakt Land, som han gav Navnet Ploverø*). Der hersker nu ikke længer nogen Tvivl om, at denne Ø var Wrangels Land; men ved en senere Misforstaaelse indførtes den paa Admiralitetskaartet som en ubetydelig Holm sydvest for Heraldsoen, skjønt en saadan Holm, hvad den amerikanske Admiral Rodgers senere paaviste, slet ikke er til**). Rodgers-Expeditionen 1855 førte forøvrigt ikke til nye Oplysninger om Landet, og det var først i Aaret 1867, at den amerikanske Hvalfanger Kaptajn Long, under et flygtigt Kryds ind i det sibiriske Polarhav, skulde opdage Landets sydlige Kyster***). Han sejlede langs med det i en Afstand af 15 til 18 eng. Mile, gav de mest fremspringende Punkter Navne og mente med Lethed at kunne have naaet helt ind til Øen, da der kun var liden Is. Long kaldte den nyopdagede kyst Wrangels Land, og efter en ret varm Fejde mellem Petermann og Akademikeren v. Baer†) beholdt Øen dette Navn. I den allernyeste Tid har den bekjendte Sibiriefarers Kaptajn Dallmann af Bremen paastaet at have gjort Landgang paa Øen et Aar tidligere, end Long saa den paa sit Kryds om Bord paa „Nile“; men af mange urigtige Enkeltheder, som vi ikke her kunne omtale nærmere, synes det at fremgaa, at Dallmanns Paastand er ugrundet††). — Endnu i Sextiernes optraadte Petermann med den Gising, at Wrangels Land muligvis var den sydligst udløbende Spids af Nordgrønland, som altsaa skulde strække sig tværs over Polen, og det blev snart almindeligt at betegne Landets Vestkyst som et passende Udgangspunkt for store arktiske Foretagender. Dette skulde dog først praktisk blive forsøgt 1879, da den uheldige Jeannette-Expedition valgte Havet omkring Øen til sit Udgangspunkt. Alligevel naaede De Long ikke ind under Kysten, og først Rednings-Expeditionerne paa Toldkrydseren „Corwin“ (Kapt. Hooper) og Damperen „Rodgers“ (Kapt. Berry) lykkedes det i Sommeren 1881 at lande paa Øen. Kapt. Berry og en Del af „Rodgers“ øvrige Mandskab foretog en grundig Afsøgning af den. Medens to Baade-expeditioner paa det nærmeste omsejlede Kysterne, trængte Berry selv frem til et 2500 Fod højt Bjærg i det Indre, hvorfra han kunde overskue det forholdsvis ubetydelige Land, der ingen Sinds vil faa nogen Betydning for den arktiske Granskning i disse Egne. Øen strækker sig kun over lidt over 2 Længdegrader fra 178° v. L. for Gr. til 179° 8', og den er ikke meget større end Fyen. Den er bjærgrig, Granit-, og Skifermasser danne Grundlaget i dens Bygning og træde hyppig frem til Overfladen. Plantevæxten er yderst ringe, og Nordamerikanerne undrede sig meget over dens Fattigdom paa arktisk Dyrchiv†††). De store Fugleflokke, der passerede „Vegas“ Vinterkvarter i Koliutjimbugten, kunne derfor næppe have deres Sommerlejr paa Wrangels Ø, men paa et endnu fjærrere, hidtil ukjendt arktisk Land nord for Beringsstrædet.

P. Lauridsen.

Roudaires Plan forkastet. Det har vakt stor Opsigt i Frankrig, at den af Freycinet nedsatte Kommission om Roudaires Plan har forkastet den, i det den siger, at den visselig anerkjender Forfatterens Mod og Udholdenhed; men tillige, at den dog maa fraraade Regeringen at gaa ind paa de store Udgifter, der ikke vilde svare til de Resultater, som man kan vente at naa. I Følge Roudaires Udregninger skulde det hele koste 75 Millioner Frank; men Kommissionen mener, at det vil koste 10 Gange saa meget. Kommissionen er rigtignok af den Mening, at et „Indrehav“ vilde forbedre Klimatet og fremkalde Frugtbarhed paa Ste-

*) Kellets Voyage of H. M. S. Herald, 1845—51. London, 1853.

**) Behrings Sea and Arctic Ocean. U. S. Navy, 1868.

***) Petermanns Mittheilungen, 1868.

†) v. Baer. Das neuentdeckte Wrangells-Land. Dorpat, 1865.

††) Deutsche Geogr. Blätter, 1881. I. Proceedings of the R. G. S. 1882.

†††) Petermanns Mittheilungen, 1882.

††††) New York Herald for d. 14de, 17de og 18de Nvbr. 1881.

der, der nu ere ufrugtbare; men Udbyttet af dette vilde dog ikke staa i Forhold til Udgifterne. Der er imidlertid ingen Tvivl om, at Sagen slet ikke er færdig hermed, og *Lesseps* har i en kraftig Skrivelse til Ministeriet taget Ordet til Forsvar for Planen.

S. B. Thrige.

Madagaskar, der tilligemed Borneo og Ny Guinea hører til Jordens største Oer, i det den har en Størrelse af 13,000 [3] Mile, har allerede fra gammel Tid for en Del staaet under fransk Indflydelse. Den regnes at have 4 Mill. Indbyggere, hvoraf 1 Mill. ere Hovaer; paa den østlige Side bo Malgasjer, der ligne Malajer, og imod Nordvest Sakalaver, der skulde være en Blanding af Malgasjer, Kafere og Arabere. Allerede 1642 fik Frankrig Suveræniteten over hele Madagaskar, der den Gang gik under Navnet Dauphinens Ø. Efter forskellige Tildragelser tilintetgjorde Engleskmændene under Krigene med Napoleon den første de franske Etablissementer paa Øen; men 1814 godkjendes atter dens franske Suverænitet. Omtrent ved dette sidste Tidspunkt bragte en hovaisk Høvding ved Navn Radama den første en stor Del af Madagaskar under sin Myndighed. Franskmanden Jean Laborde, der som skibbruden kom i Land paa Øen, lærte de indfødte adskiltigt af den evropæiske Civilisation og fik saa stor Indflydelse paa Radamas Enke, at hun lod ham opdrage hendes Søn, Radama den anden; 1861 sendte ogsaa denne sidste en anden Franskmand, der var blevet hans Ven, til Napoleon den tredje, for at afslutte en Overenskomst med Frankrig. 1862 afsluttedes denne Overenskomst, hvorved Franskmandene opgave deres Rettigheder paa Øen til Radama den anden som Konge paa Madagaskar. 1881 have Franskmandene indtaget nogle Smaaøer langs den østlige og nordøstlige Side af Madagaskar, nemlig Sainte Marie, Nossi Be, Nossi Kumba, Nossi Fali og Nossi Mitsiu („Nossi“ er et malgasjisk Ord, der betyder Ø), og 1843 have de plantet deres Flag paa Mayotte, som hører til de i Nærheden liggende Comorer. Efter Radama den andens Død 1863 have forskellige Regenter fulgt hverandre paa Øen; men Franskmandene vedbleve at have stor Indflydelse dér, og som man véd, plejes der nu Forhandlinger om Øens Stilling i Forhold til Frankrig.

J. Rung.

Luraygrotten i Virginien. Adskillige Steder i Verden findes der Grotter, som udmærke sig ved at indeholde en Mængde Drypsten (Stalaktit), der har antaget de forunderligste Former. Et stort Exempel herpaa er i Evropa Adelsbergergrotten, ikke langt fra Triest, og et andet endnu mere stort Exempel er Mammutgrotten i Kentucky. „Smithsonian Institute“ har nylig offentliggjort en videnskabelig Beskrivelse af en nordamerikansk Drypstensgrotte, der findes ved Luray i Virginien og som er endnu større end Mammutgrotten. Den dannes af en vældig Forgaard, hvorfra der til alle Sider udgaar en Mængde mindre Grotter, alle opfyldte med Drypsten, og som kaldes „Katedralen“, „Teatret“, „Kæmpehallen“ o. s. fr. og hvori der findes en Trone, et Orgel, o. s. v., alt af Drypsten. Til de mærkeligste Fremtoninger i Luraygrotten hører en 30 Alen høj og hul Drypstensøjle, op igjennem hvilken man kan gaa; oven for den ligger atter et stort Rum, hvori der er en Mængde Drypsten.

Valdemar Schmidt.

Dansk Pottemageri. Imellem de forskellige Arter af Værkflid hos os plejer man i Geografierne at fremhæve Tilvirkningen af Lervarer, og en stor Mængde af de Forfattere, der have skrevet om Danmarks Geografi, have særlig dvælet ved Tilvirkningen af Jydepotter, saaledes f. Ex. *Pontoppidan*, *Begtrup*, *Thaarup*, *Bergsøe*, *Trap* o. s. v. I forrige Aar udgav Kammerherre *F. Schested*, nærmest som et Tillæg til sit storslaaede Værk om Oldsager fra Egnen ved Broholm, ogsaa et lille Skrift om denne Tilvirkning*), og nu har Sekretæren ved Industriforeningen i Kjøbenhavn, *Kand. jur. C. Nyrop*, der har meddelt saa mange værdifulde Oplysninger om dansk Værkflid, i „Industriforeningens Maanedsskrift“**),

*) Jydepotteindustrien. Kjøbenhavn 1881.

**) 17de Aargang, 1882. S. 147 o. flg. (ogsaa i Særtryk med flere Tilføjelser).

skrevet en Afhandling om vort Pottemageri, hvoraf ét og andet ogsaa er af geografisk Interesse. Paa enkelte Punkter tjener det til at rette Danmarks-Geografien, og naar dette er Tilfældet, ligger det nær at drage denne Sag frem paa dette Sted.

Efter den Mængde Fund af Lerkar hos os, saa vel fra Sten- som fra Bronze- og fra Jernalderen, er det tydeligt nok, at der i Oldtiden har været en stor Tilvirkning af Lervarer i Danmark; af Oldtidens Kar minde især Jernalderens i Udseende og Tilvirkningsmaade paafaldende om Nutidens Jydepotter. En ligefrem Forbindelse imellem Oldtidens og Nutidens Tilvirkning af saadanne Sager kan imidlertid ikke eftervises; thi hele vor Midalder ligger, kulturhistorisk talt, saa godt som i Mørke. De Lervarer, der hos os tilvirkes ved Haandværk eller ved Husflid, ere af tre forskellige Slags:

Jydepotternes Navn kunde synes afgjørende for disse Potters Hjemsted; men det er dog ikke saa. Jyderne selv tale aldrig om Jydepotter, men derimod om „svot Potter“ eller „svot Kaarron“ (svot = svart), og baade i Fortid og i Nutid lavedes og laves der saadanne Potter uden for Jylland. I Bornholms Brandpletter har man fundet Jydepotter, og i Vissenhøj Sogn, vest for Odense, laves de endnu. Rimeligvis har Tilvirkningen af disse Potter i sin Tid været udbredt over en stor Del af Landet, og efterhaanden er den trængt mere og mere tilbage. I Jylland var Tilvirkningen før meget mere udbredt end nu. I Vorup ved Randers lavedes der 1768 og langt ind i nærværende Hundreaar en ikke ringe Mængde „Randerspotter“; men nu er Tilvirkningen fuldstændig forsvunden dér, og paa samme Maade er det gaact syd for Hjørring, sydøst for Herning samt paa Grænsen mellem Ringkjøbing og Ribe Amter. Det er væsentlig kun i Sognene Trstrup, Horne, Andsager og Thorstrup, alle nord for Varde, at Tilvirkningen endnu er i Gang; men selv her, i den egentlige Jydepotteegn, mærkes der Aar for Aar en stærk Tilbagegang, og Sehesteds Opgivelser om Udbyttet, der ere fra 1879, maa stærkt reduceres allerede nu. I sin Tid gav denne Tilvirkning et ikke ringe Udbytte; Jydepotterne fra Vardeegnen førtes til Vogns ikke blot rundt omkring i Danmark, men ogsaa f. Ex. til Dresden og Wien, hvor „Grydemanden“ eller „Slavkræmmeren“ solgte ikke alene sine Varer, men ogsaa Hest og Vogn for saa til Fods at vende tilbage til sit Hjemsted. Man har udregnet, at der 1840, vistnok et af de sidste Aar, hvor Tilvirkningen blomstrede, er blevet lavet over 1 Mill. Jydepotter med tilsammen en Værdi af 50,000 Kr.; men 1879 var Tilvirkningen efter Sehested kun 160,000 Potter. For 20—30 Aar siden var det almindeligt omkring i Jylland at se Vogne med Jydepotter, nedpakkede i Lyng, og i selve Potteegnen var der et i mange Henseender ejendommeligt Liv; men nu er dette ved at forsvinde. Emailerede Jærngryder ere jo ogsaa bedre end Jydepotterne, som Husmødrene for Resten vare saa tilfredse med ved Tillavningen af mangen Slags Mad, særlig fordi Mælken ikke svides i dem; *Pontoppidan* fortæller om dem, at de „overalt, endog i Lifland holdes for den bedste Slags Kar til at koge Mad udi“, og 1830 kaldes de endnu „de for Sundheden og Velsmagen saa vigtige Koge- og Stegegryder“. Disse Potter ere ellers i Virkeligheden ret kostbare, da de ere saa skjøre og derfor idelig og idelig maa fornyes. Den Tid nærmer sig, da en Jydepotte kun er en Sjældenhed, som findes i en eller anden keramisk (Lervare) Samling. I Aarhus ved Olsmarkedet har man i de senere Aar kun set nogle faa Vogne med Jydepotter, og i Københavns Havn, hvor der før vrinnede af dem, ser man nu kun nogle faa Stykker. Vil man udspørge de unge i København, er der utvivlsomt mange mellem dem, som erklære, at de aldrig have set en saadan Potte, det skulde da være ved Fastelavnsløjerne.

De saakaldte *røde Lerkar* skille sig fra Jydepotterne derved, at de laves paa Drejeskive, at de virkelig brændes og at de almindeligvis have Glasur. Det er afgjort, at ogsaa denne Tilvirkning er gammel; men i Modsetning til

Jydepotterne har den tidligere fortrinsvis holdt sig til Købstæderne, og rundt omkring i disse laves der saadanne Kar. Den er imidlertid ogsaa trængt ud paa Landet, og det er især i Egnen nord for Silkeborgsøerne, at den trives; for Tiden maa denne Egn ogsaa regnes som Danmarks Potteteg, meget mere end Vardeegnen. Landsbyen Sorring, øst for Silkeborg, er Hjemstedet for Tilvirkningen, og der findes i denne Landsby 75 Pottemagere med omtrent lige saa mange Medhjælpere.

En tredje, meget omtalt Slags Lervarer, er de *bornholmske*. Det er utvivlsomt, at medens Tilvirkningen af de to foregaaende Slags Varer gaar tilbage til en Tid, som vi ikke kunne bestemme med Sikkerhed, er det anderledes med de bornholmske; thi de skrive sig fra Midten af det forrige Hundreaar. I Aaret 1755 fandt man Poreelensjord paa Øen, og det er rimeligvis fra dette Tidspunkt, at man maa regne det bornholmske Pottemageri i Ronne. Man vil mindes, at dette Pottemageri var af en ikke ringe Vigtighed; thi overalt i vore Havne og særlig ved Gammelstrand i København laa der Skuder, som vare fyldte med bornholmsk Lertøj. Dette Pottemageri er imidlertid nu ved at gaa under, og de bornholmske Potteskipper ere allerede forsvundne. De Varer, som f. Ex. i Københavns Havn sælges under Navnet „bornholmske“, ere næsten alle fra andre Steder end netop denne Ø. Men til Gjengæld har der i Ronne udviklet sig en Tilvirkning af Fajance og Terracotta, der er af ikke ringe Vigtighed.

Det vilde visselig have sin Interesse at vide, hvor mange Mennesker i vort Land der lever af at tilvirke Lervarer, ligesom ogsaa, hvor stort Udbyttet er af denne Tilvirkning; men derom vides intet med Sikkerhed. Det viser sig for Resten af det foregaaende, at den almindelige europæiske Kulturstrøm ogsaa trænger igjennem paa vor nationale Værkflid af Lervarer, og vi se altsaa her noget lignende som ved Nationaldragten, der jo ogsaa svinder mere og mere; man kan intet stille op de imod. Den Dom, som *N. L. Høyen* ved Industrimødet i København 1852 udtalte om Jydepotterne, nemlig at de „haardnakket holde fast paa de gamle Former, der knap ere bedre end dem, vi træffe hos de raaste Stammer“, kan være rigtig nok fra et kunstnerisk, men ikke fra et etnografisk Standpunkt; vi maa jo huske, at disse Potters Former ere over tusinde Aar gamle, og de ere derfor yderst mærkelige som et Led i vort Lands Udviklingshistorie.

Amus Løb. For nogle Aar siden taltes der saa meget om, at Floden Amu, der nu løber ud i Aralssøen, men som forudm løb ud i det kaspiske Hav, atter burde have sit gamle Løb. Denne Sag er selvfølgelig af stor Vigtighed; thi paa den Maade kunde Russerne faa en sejlbare Forbindelse fra Volga, over det kaspiske Hav og helt ind i Turan. En russisk Expedition, der har været sendt af Sted for at undersøge Forholdene, har imidlertid nu — efter det russiske Blad *Novosti* i Skt. Petersburg — oplyst, at en Ændring af Amus Løb er umulig. En Dal i Ørkenen Kara Kum, som Amu efter Planen skulde løbe igjennem, er nemlig saa lang og saa tør, at al Flodens Vand vilde fordampe deri, inden det naaede det kaspiske Hav. Det gaar altsaa her ligesom ved saa mange andre Lejligheder, at der stiller sig en Hindring i Vejen, som man slet ikke fra Førstningen har tænkt paa.

Avstrallandets Udvikling. I et af det geografiske Selskabs Sommermøder i Paris gav en fransk Ingeniør, *Marin la Meslée*, en Udsigt over sine Rejser i det østlige af Avstrallandet, og han meddelte ved den Lejlighed et Par Oplysninger, der ret vise, hvor hastig denne Verdensdel er skredet frem i Udvikling. For 91 Aar siden grundede engelske Nybyggere Botany Bay med et Personale af nogle hundrede Soldater og Deporterede, og Nybygden havde følgende Husdyr: 1 Tyr, 4 Køer og 1 Kalv, 1 Hingst, 4 Hopper og 3 Føl, samt endelig nogle faa Geder, Faar og Svin. I Aaret 1880 var der derimod i Avstrallandet næsten 3 Mill. Mennesker, 8 Mill. Kvæghoveder, 1 Mill. Heste, 7½ Mill. Faar og 1 Mill. Svin.